

31 januari 2024

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

EEN CHARME-OFFENSIEF IN ESTAFETTEVORM ROND DE INTERNATIONALISERING Een beschouwing...

1 Inleiding

Eigenlijk gaat het dit keer om een 'opiniestuk', wellicht geschikt voor plaatsing in een van de landelijke bladen, op een kanaal van de sociale media of op een gezaghebbende website zoals Science-Guide¹. Maar de kranten hebben vooral veel interesse in meningen die in meer of mindere mate stof doen opwaaien. Inhoudelijke reacties leveren vrijwel nooit voldoende daarop inhakend redactioneel enthousiasme op om eveneens geplaatst te worden. Daarom toch maar het eigen communicatiekanaal gebruiken om een 'pamflet' uit te brengen. Het gaat mede om een vorm van signalering d.w.z. om aan te geven dat er toch wel iets bijzonders aan de hand is rond het onderwerp 'internationalisering in het hoger onderwijs' en dat allerlei media daarbij een specifieke rol spelen. Het is een signaal in dit spannende tijdsgewricht, zonder op allerlei details in te gaan, want daarvoor lenen zich de reguliere nieuwsbrieven veel meer en ook beter.

2 Internationalisering in de media

Het signaal betreft de wijze waarop sinds het verschijnen van de plannen rond het inperken van het gebruik binnen het hbo en wo van een andere taal dan het Nederlands in de media regelmatig opiniestukken en ingezonden brieven verschijnen over de mogelijke gevolgen ervan. Het lijkt zo beschouwd op een charme-offensief dat vooral wordt gevoerd vanuit de universitaire wereld maar tevens vanuit het hbo dat zich in de nabijheid van bepaalde universiteiten bevindt en meent dat een bedreiging van de regionale samenwerking op de loer ligt.

Om de zoveel tijd verschijnt er een stuk. Dat wekt de indruk op dat er een soort publicatie-estafette in gang is gezet, mogelijk van bovenaf gecoördineerd. Zolang de formatie gaande is kan dit invloed hebben op een regeerakkoord maar ook op de discussies die in de sterk vernieuwde Kamercommissie voor onderwijs plaatsvinden, mede zonder dat er een nieuwe ministerploeg is aangetreden met weer andere opinies – of juist niet.

Wat hierbij opvalt, is dat links en rechts allerlei argumenten worden herhaald, in een eigen context gegoten. Het doel is om te laten zien dat Nederland als 'wetenschappelijk gebied' op deze aardbol ten onder gaat als Nederlands de voertaal ('volkstal' volgens een groep professoren) moet gaan worden bij het aanbieden en verzorgen van de formele hbo- en wo-opleidingen. Maar naast het elkaar dus citeren, moet echter worden geconstateerd dat altijd maar het halve verhaal wordt verteld. Natuurlijk, lezers die de bronnen niet kennen en ook niet daarnaar op zoek gaan, hebben vaak behoefte aan 'onliners' met een emotionele waarde. Zo werkt het nu eenmaal in een wijze van communiceren waarbij de ene soundbite al snel de andere signalen overtroeft in het verlangen om niet achter de feiten te hoeven gaan aanlopen.

Hier worden een paar van die 'running arguments' op een rijtje gezet. In de afgelopen maanden zijn er overigens al eens behandeld in onze nieuwsbrieven maar we doen het nog een keer voor de goede orde, om een beeld van de aanpak te schetsen – met aan het eind toch ook een voorstel.

¹ Het bestaan van deze website staat onder druk. Bepaalde geldschieters zoals universiteiten trekken zich terug uit dit opinieplatform, mede vanwege de eigen koers die de redactie vaart. Dat kan tegen het zere been van CvB's zijn en daarom mogelijk een aanleiding voor de opheffing van de steun.

2.1 Denemarken

Bij veel van de opinies wordt verwezen naar Denemarken dat op z'n 'Deense schreden' is teruggekeerd. Daar werden de opleidingen een aantal jaren geleden verplicht het Deens weer als leidende taal te gebruiken. Er stroomden teveel buitenlandse studenten in, ook van buiten de EER, en de overheid wilde voorkomen dat het studeren als een alternatief van migratie kon worden gezien. Dat leidde al heel snel tot soms wel een derde minder aan studentenaantallen, met alle paniekerige consequenties van dien voor de bedrijfsvoering van de instellingen.

Toen vervolgens bleek dat in allerlei sectoren een stevige vraag naar werkkrachten – net als in ons land – niet leidde tot meer afgestudeerden, besloot de regering om toch het gebruik van Engels bij vooral de masteropleidingen toe te staan. Daarvoor konden en kunnen weer buitenlandse studenten worden aangetrokken, zeker degenen met al een bachelorgraad op zak.

Het is echter zo, en dat wordt dus nu even gemakshalve vergeten, dat deze wens van de universiteiten voor een groot deel een sigaar uit eigen doos kan zijn, in financieel opzicht. Omdat er nu weer meer studenten komen (het collegegeld is overigens nihil voor studenten van binnen de EU) heeft men besloten de lengte van veel masteropleidingen in te korten. Dat kan best van twee naar anderhalf of een jaar zijn. Op die wijze blijft simpelweg het budget voor de overheid in evenwicht, dus zonder extra geld te moeten fourneren voor een mogelijk stevige groei.

Maar dan een waarschuwing. Het meest lastige effect is dat het niveau van de desbetreffende masteropleidingen als gevolg hiervan daalt. Het maakt nogal wat uit of iemand twee dan wel een jaar studeert. Het bedrijfsleven neemt die afgestudeerden uiteraard aan, maar zal vervolgens zelf aan bijscholing moeten gaan doen. Dat kan met aanvullende certificaten, uiteraard te leveren door de universiteiten tegen een marktconforme prijs. Kortom, een vestzak-broekzak-constructie als het gaat om de invulling van het speelveld voor het bedrijfsleven en het hoger onderwijs.

2.2 Gebruik Engels

Er wordt vrijwel steeds in de media, redactioneel en via de opiniepagina, gesteld dat het gebruik van het Nederlands wordt ingevoerd binnen het hoger onderwijs, zonder te kijken naar de relevantie van het inzetten van Engels en andere talen. Anders gezegd, men heeft het niet over het kunnen nuanceren van het aanbod, binnen de kaders die er zijn en mogelijk nog komen. Het lijkt erop alsof men denkt dat alle opleidingen volledig door de molen van de accreditatie moeten gaan, dus door vanaf scratch een nieuwe opleiding in de markt te gaan zetten.

Tevens wordt niet duidelijk gemaakt dat het niet gaat om de masteropleidingen, in het algemeen. Die mogen gewoon in het Engels worden verzorgd, uiteraard net als nu als aannemelijk wordt gemaakt bij een accreditatie dat dit handig is binnen ons land – of dat er toch ook een parallel traject in het Nederlands nodig is.

Dat wil zeggen dat alle universiteiten en hogescholen een prima Engelstalig masteraanbod kunnen blijven verzorgen voor degenen die over een formele en erkende bachelorgraad beschikken, behaald in Nederland of een ander land. Het is daarmee ook maatschappelijk en economisch gezien een prima constructie, met het 'binnenhalen' van iemand die al heeft bewezen een bepaald niveau aan te kunnen.

Een masteropleiding kan ook prima duaal of in deeltijd worden gedaan, dus het aan de slag gaan met een bachelordiploma kan uitstekend in Nederland. Het dan ook een basis moeten leggen voor het Nederlands leren spreken past ook in dat scenario.

Vervolgens wordt ook vergeten dat naast het hebben van Engelstalige bacheloropleidingen voor de volle 180 (wo) en 240 studiepunten (hbo) er een uitstekende optie is om toch ook in de laatste fase ervan buitenlandse studenten aan te trekken, op basis van internationale samenwerking. Een derde van het aantal studiepunten, dus 60 resp. 80 stuks, dekt sowieso een behoorlijk deel van de studie af. Aangevuld met een project of stage ('formeel taalloos') kom je als opleiding simpelweg aan bij de hoofdfase. Dat is dus de creatieve ruimte die ook wel gewoon moet worden benoemd.

Uiteraard geldt dit ook voor de Nederlandse studenten die op deze wijze een stap naar een Engelstalige masteropleiding willen zetten. Binnen het hbo is het bovendien een mooi aanvullend bachelorprogramma voor degenen die een Ad-graad hebben behaald – hier of elders op niveau 5. Kijk, dat zijn tevens leuke zaken om te benoemen.

2.3 Franeker

Even in de marge, maar toch wel te melden, is het gebruik van de teloorgang van de Universiteit van Franeker, zoveel eeuwen geleden. Er wordt gezegd dat het gaan gebruiken van het Fries in plaats van het Latijn heeft geleid tot het verdwijnen van deze befaamde wetenschapsinstelling in Nederland. Dat is, lezende wat er allemaal op dit punt beschikbaar is aan informatie, wel heel kort door de bocht. Andere tijden, andere machtsverhoudingen en allemaal als gevolg van strijd rond de status van allerlei onderzoeksgebieden in dit gebied van de wereld.

Het klinkt mooi en erg emotioneel, het voorbeeld zoals dat nu wordt gebruikt. Latijn was de taal van de wetenschap, het Engels speelt ook als zodanig een rol, maar op een andere wijze. Het kunnen schrijven en publiceren zijn zaken die in allerlei situaties nodig zijn om met elkaar te communiceren, te overleggen en om bekendheid aan alles te geven. Maar voor specifieke Nederlandse thema's in de nationale context kan met de eigen taal worden volstaan. Kortom, een mooie uitgebalanceerde mix van talen biedt de meeste kansen aan zoveel mogelijk mensen. Laat Franeker er dus gewoon buiten, is het voorstel.

3 Inhaken

Een interessant voorbeeld van het gretig inhaken op deze exercities om de politiek te beïnvloeden en mogelijk van gedachten te laten veranderen, is de recente actie van de CEO van ons kroonjuweel, ASML – ondersteund door Klaas Knot van de DNB. Het bedrijf wil gewoon blijven doorgaan met het aantrekken van buitenlandse experts. Dat heeft wellicht te maken met de plannen om een ruimhartig belastingvoordeel voor expats af te schaffen, kennelijk toch een punt dat een rol speelt bij het naar Nederland komen. We hoorden ergens een interessante reactie nl. laat ASML deze groep een salaris verdienen dat 30% hoger ligt dan normaal, zodanig dat het bedrijf de kosten voor het opzetten van buitenlandse vestigingen kan uitsparen. Los daarvan kunnen belangrijke spelers op de arbeidsmarkt nog gewoon mensen van buiten Nederland aantrekken, maar de vraag is of de overheid daarin een financiële rol moet spelen. Natuurlijk komt ons land hoog-opgeleiden tekort in allerlei sectoren. Maar het is voorstelbaar dat die bedrijven zelf actief werven in andere landen met goede arbeidsvoorwaarden en een prima werkomgeving, overigens met oog voor het voorkomen van ongewenste 'braindrain'-effecten voor andere landen alwaar die mensen zijn opgeleid. Zoals we al eerder vermeld hebben, zou binnen de EU hiervoor betere afspraken gemaakt kunnen worden, om internationale netwerken rond bepaalde bedrijfstakken goed te kunnen laten functioneren.

Daarom is het goed om te vermelden dat ASML aan internationale campus-recruitment doet, met negen vermaarde technische universiteiten. Studenten kunnen, in het geval van een overeenkomst met het bedrijf, hier hun stage doen of aan de slag gaan met het doen van afstudeeronderzoek – mede in samenspraak met de Technische Universiteit Eindhoven. Ook is vervolgens de instroom in een Engelstalige Master een nadrukkelijke optie². Daarmee wordt exact gedaan wat hierboven al is beschreven, over wat nog steeds mogelijk is als de voorstellen werkelijkheid worden.

Kortom, het 'waarschuwen' van de kant van ASML en DNB is heus niet nodig. Of is het alleen maar te zien als een strategische ondersteuning van de wetenschappelijke wereld die zich bedreigd voelt? Er zijn bovendien nog geen duidelijke en realistische voorstellen van die kant op tafel gekomen om in ieder geval de kritiek van Omtzigt c.s. te pareren en aan te geven hoe het ook kan.

4 Reacties en ervaringen

Uiteraard lokken opiniestukken zo af en toe reacties van lezers uit, passend in het profiel van het medium. In de VK ging vorige week een vader in op een van de redenen die (vooral) universiteiten aanvoeren om te blijven internationaliseren en om het talent uit andere landen hier naar toe te halen (alwaar ze wellicht ook nodig zijn, maar dat is een andere discussie). Het betreft met mixen van studenten, met hun achtergronden en culturen, om vanuit verschillende invalshoeken aan projecten te werken en onderzoeksmethodes te benaderen. Daarmee ontstaan er tevens cross-overs met betrekking tot de wijze van studeren, vooral in groepen.

² Hier een tweetal links op dit punt, voor Nederlandse studenten:
<https://studiegids.tue.nl/opleidingen/stages-en-afstudeeropdrachten/faq/stagelopen-of-afstudeerproject-bij-asml>
<https://www.tue.nl/nieuws-en-evenementen/nieuwsoverzicht/24-04-2023-asml-en-technische-universiteit-eindhoven-versterken-hun-langdurige-samenwerking>

Deze vader schetste een situatie uit de praktijk van zijn dochter bij een opleiding die in internationaal opzicht veelkleurig wordt ingestoken. Het bevestigt het beeld dat steeds opduikt als het management er niet voor zorgdraagt dat het mixen van nationaliteiten bij alle niet individuele onderwijs-eenheden een 'eis' is. Natuurlijk heeft men geen invloed op hetgeen buiten de studie om gebeurt, ook binnen de muren van de instelling. Groepen worden automatisch gevormd, heel logisch, zeker als de achtergronden van de studenten sterk uiteenlopen. Daarmee is de opinie van deze vader begrijpelijk, niet algemeen geldig, maar wel iets om toch rekening mee te houden.

Een ander voorbeeld van het minder succesvol zijn van het streven om zoveel mogelijk nationaliteiten binnen te halen, is al eerder in een van onze nieuwsbrieven gegeven. Het betreft een TU met een duidelijke reputatie alwaar specifieke opleidingen worden aangeboden waarbij Nederlandse studenten behoorlijk in de minderheid zijn. Zij gaan studeren, op de wijze die in ons land als normaal wordt gezien, terwijl zo'n aanpak niet altijd in de genen van veel buitenlandse studenten is aan te treffen. Docenten beoordelen vervolgens simpelweg alle studieprestaties zonder te kijken naar de achtergronden van degenen die worden getoetst worden.

Het betekent, volgens betrokkenen, dat door uit te gaan van 'gemiddelde resultaten' percentage-gewijs veel Nederlandse studenten het onderspit delven en moeten afhaken. De status van zo'n opleiding is derhalve opgehangen aan buitenlandse instromers, en daarmee ook die van de TU in de internationale rankings. Overigens werd ook door die vader, hierboven aangehaald, over de uitval gesproken, binnen een dergelijke aanpak.

Het zijn geen voorbeelden die zijn door te trekken naar algemene situaties binnen ons stelsel en naar de aanpak binnen individuele instellingen. Ook zijn er veel opleidingen, zeker in het hbo, die een dusdanig karakter kennen dat internationale studenten dwars door alle eenheden heen, vooral bij een projectmatige aanpak, hun bijdrage leveren en elkaar stevig aanvullen.

5 Voorstel

Het voorstel rond internationalisering ligt op tafel maar als er een ding zeker is, dan is het wel dat daarmee ook geen overal en altijd sluitende oplossingen zijn te bedenken voor de hogescholen en zeker de universiteiten, binnen een wet en de daarmee samenhangende regelingen. Instellingen zijn simpelweg in de loop der jaren super autonoom geworden en hebben hun netwerken door alle niveaus van de politiek, de beleidsmakers heen gevlochten. Het betekent dat de bestuurders niet snel een algemene aanpak zullen accepteren, ook al is dat voor Nederland als geheel misschien het beste, om toch blijven proberen in con-cullega-land de eigen positie te behouden. De TU's hebben overigens wel een landelijk netwerk, binnen de UNL als landelijke koepel, net als de hogescholen hun eigen sectoraal bestuur hebben binnen de VH als bindings-organisatie.

Daarom toch maar een voorstel, op hoofdlijnen. Als de discussies gaan losbarsten en de ronde-overleg-tafels zijn neergezet, kan hiervan zonder meer gebruik worden gemaakt. Tegen die tijd kan er zeker iets bruikbaar worden gepresenteerd.

- Stel op korte termijn een landelijke denktank in, buiten de gebaande paden die de belanghebbende organisaties altijd uitzetten en aflopen;
- Vraag hiervoor in ieder geval: studie- en keuzebegeleiders van mbo-instellingen, schooldekanen havo en vwo, coördinatoren aansluiting hbo, juristen (mbo en ho) en mentoren hbo;
- Voeg hier een of twee lectoren uit het hbo aan toe, samen met een tweetal onafhankelijke experts om het geheel in goede banen te leiden.

Laat deze denktank een aantal modellen op papier zetten, om te laten zien wat er mogelijk is en blijft op basis van de huidige plannen. In combinatie daarmee zijn knelpunten en dwarsliggers te signaleren, voor bepaalde scenario's die een positieve uitwerking kunnen hebben.

6 P.S.

Er zijn experts die voorspellen dat het straks allemaal veel gemakkelijker wordt om opleidingen in allerlei talen aan te bieden. De AI-systemen zullen simpelweg in te zetten zijn bij hoorcolleges en andere vormen van instructies nl. door elke student een apparaatje met een koptelefoon te geven dat automatisch het gesproken woord (Nederlands... Engels...) omzet naar elke andere gewenste taal. Online gebeurt het nu al, lipsynchroon of via een ondertiteling die razendsnel meeloopt. Dat kan dus ook voor werkgroepen die digitaal met elkaar communiceren. Dus 'taal' wordt een hulpmiddel, naar eigen wensen te gebruiken.

Maar ja, net als de Onderwijsraad onlangs aangaf, het is een belangrijk doel van de overheid bij het bekostigen van formele opleidingen dat de studenten binnen een groep een opleiding en dus onderwijseenheden volgen vanwege de sociale component. Dus ook de lichaamstaal, onuitgesproken reacties en andere vormen van menselijk gedrag... het zijn componenten van de uitdaging die hogescholen en universiteiten voortdurend aangaan binnen de vormgeving van scholingstrajecten. De technische mogelijkheden schrijden evenwel onvervaard en supersnel voort en het zal voortdurend een zoeken zijn naar antwoorden hierop.